

Peter Christiansen

Dedikationseksemplaret

Nogle synspunkter

1

Naar man paa internationalt anvendelige tungemaal taler om dedikationer i bøger, mener man almindeligvis *trykte* dedikationer. H. B. Wheatleys instruktive undersøgelse *The Dedication in Books* arbejder saaledes udelukkende med denne form for tilegnelser. Naar vi derimod herhjemme beskæftiger os med dedikationer, tænker vi rent umiddelbart paa en anden form, nemlig den private, *skrevne* dedikation, der ikke, som den trykte, kommer en bogs hele oplag tilgode, men kun figurerer i det enkelte eksemplar: *Dedikationseksemplaret*.

Det er klart, at der maa sondres mellem de to former: et eksemplar af en bog med trykt dedikation er ikke eo ipso et dedikationseksemplar, saalidt som et dedikationseksemplar behøver at indeholde en trykt dedikation. Men en utilstrækkeligt nuanceret terminologi indenfor dette specielle omraade vanskeliggør en fyldestgørende distinktion og har erfaringsmæssigt afstedkommet en del usikkerhed og uensartethed i fastlæggelsen af begreberne. Det vilde hjælpe os, om man analogt med betegnelsen *Dedikationseksemplar* dannede betegnelsen *Dedikationsudgave*. Saa fik man faarene skilt fra bukkene. Praksis viser, at det vilde være formaalstjenligt.¹

En saadan første sortering af materialet i trykte og skrevne dedikationer er nødvendig, men rækker naturligt nok ikke langt. Lader man den trykte dedikation, *dedikationsudgaven*, ude af betragtning, og holder sig til den skrevne, *dedikationseksemplaret* – der alene er æmnet for disse betragtninger –, møder man straks

Dedikationseksemplaret

ny vanskeligheder, stadig begrundet i utilstrækkeligt nuanceret terminologi og en deraf følgende upræcis klassifikation af materialet. Det gælder om at faa fremmedelementerne sorteret fra, de ved nærmere eftersyn uholdbare dedikationseksemplarer, der almindeligvis gaar under denne betegnelse. Et par eksempler vil formentlig hjælpe paa vej. I første bind af sit grundlæggende arbejde *Danske Privatbiblioteker gennem Tiderne* afbilder Lauritz Nielsen et forsatsblad af Peder Laales Ordsprog 1508 »med Dedikation fra Claus Lyschander til Holger Rosenkrantz«. ² Det drejer sig imidlertid her ikke om en dedikation, men om en donationstilskrift. Eksemplaret er et associationseksemplar, ikke et dedikationseksemplar. ³ Hvis vi derimod forestiller os et eksemplar af *It Hundrede vidualde Danske Viser 1591* med tilskrift fra Anders Sørensen Vedel til dronning Sofie, eller et eksemplar af *Almindelige danske Ordsproge 1682-88* med tilskrift fra Peder Syv til f. eks. Ole Rømer (som med sin kæreste besøgte Syv i vinteren 1699), har vi med dedikationer og dedikationseksemplarer at gøre. Yderligere skal et tænkt eksempel opstilles: et eksemplar (a) af Stuart Mills *Subjection of Women* sendt med tilskrift fra Georg Brandes til Victoria Benedictsson, og et eksemplar (b) af Brandes' oversættelse af samme bog: *Kvindernes Underkuelse*, sendt paa samme maade til samme modtager. Eksemplar (a) er et associationseksemplar med donationstilskrift, eksemplar (b) derimod et dedikationseksemplar. Til sidst skal for fuldstændigheds skyld et ganske normalt dedikationstilfælde anføres:

Hr. Professor Fr. Paludan-Müller
med ærbødig Hengivenhed
fra Forp.

– den unge Georg Brandes' egenhændige tilegnelse til *Adam Homos* digter i *Æsthetiske Studier*.

Det vil af de anførte eksempler ses, at kriteriet for dedikations-eksemplaret er donators aktivt implicerede forhold til det paagældende værk. Saasnart der af donator er ydet en skabende indsats (som forfatter, oversætter eller videnskabelig udgiver) ved det paagældende værks tilblivelse i den foreliggende skikkelse, bliver hans tilskrift en dedikation og eksemplaret et dedikationseksemplar, ellers ikke. Definitionen paa et dedikationseksemplar er da denne: et eksemplar af en bog med egenhændig, signeret tilskrift fra forfatteren (subs. oversætteren eller den videnskabelige udgiver) til en bestemt, nærmere angivet modtager. To grænseformer, hvis aabenlyse karakter af dedikation kun med pedanteri kan bestrides, skal yderligere præsenteres. Først brevdedikationen, hvor donator af æstetiske eller andre grunde (f. eks. bortrejse ved bogens udgivelse) vedlægger sin tilegnelse i form af et brev i stedet for direkte at indskrive den i eksemplaret,⁴ og dernæst den sjældent forekommende, udprægede stormandsdedikation, som bl. a. den holstenske statholder, historiker og fremstaaende bogsamler Henrik Rantzau⁵ (muligvis ogsaa Tycho Brahe, der ikke var karrig med sine dedikationer) betjente sig af: signaturredikationen, hvor kun underskriften er donators egenhændige, mens resten af dedikationen er skrevet med fremmed haand, formodentlig en sekretærs. Det lader sig altsaa gøre at skelne mellem fem forskellige former for dedikation: forfatterdedikation, oversætterdedikation, udgiverdedikation, brevdedikation og signaturredikation.

Da *Ex dono eksemplaret* flere steder i litteraturen gøres identisk med dedikationseksemplaret,⁶ endda saa eftertrykkeligt at det ligefrem defineres som saadant,⁷ skal der her yderligere gøres rede for, hvilket omraade denne terminus technicus dækker. Larousses definition af *ex dono* begrebet lyder: *formule par laquelle on marque qu'un object, dans une collection, provient d'un cadeau, d'une libéralité; on la fait suivre du nom du donateur*. Kriteriet for ex

Dedikationseksemplaret

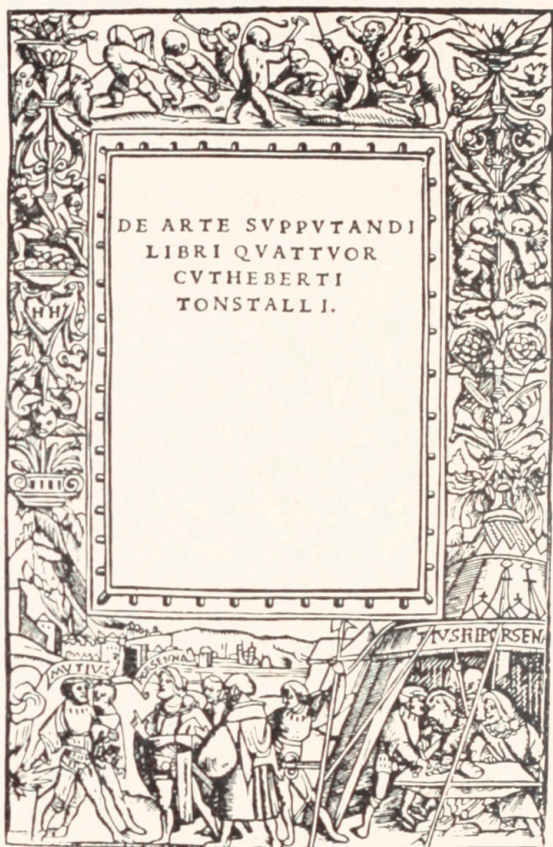
doño eksemplaret er altsaa *modtagerens* paategning, ikke giverens, hvoraf atter følger, at forholdet mellem dedikationseksemplaret og ex dono eksemplaret er et modsætningsforhold, ikke et identitetsforhold. Et ex dono eksemplar er et eksemplar af en bog med modtagerens paategning om, at han har faaet eksemplaret som gave af forfatteren: *ex dono authoris*.

2

Saa langt min læsning rækker – gavmildt suppleret af bogfolk mangesteds fra – foreligger der ingen samlet eller blot større, principielt anlagt behandling af *Dedikationseksemplaret* og dets historiske forekomst. Alexis Martins førnævnte arbejde synes at være det der giver mest, at dømme efter de faa citater, jeg kender derfra. Den indsigtfulde og sagligt nøgterne John Carter ofrer halvanden side paa dedikationsproblemet, sprængfyldt med værdifulde kendsgerninger og synspunkter,⁸ Fernand Vandérem meddeler enkelte, som altid velovervejede, betragtninger i en af sine for den konservative franske bibliofili revolutionerende kroniker i *Bulletin du Bibliophile*,⁹ Maurice Rat indleder en ret vidtløftigt causerende artikelserie om moderne franske dedikationer¹⁰ med et par udmærkede bemærkninger af mere generel karakter, der iøvrigt falder helt i traad med Carter og Vandérem, og endelig berører Ejnar Munksgaard herhjemme problemet i en rigt, men ikke kræsent nok illustreret artikel.¹¹ Desuden angives Léon Carteret at beskæftige sig en del med dedikationer i *Le Trésor du Bibliophile, Livres illustrés modernes 1875-1945*.¹² Hvad jeg ellers har strejft af litteratur, indskrænker sig til specialafhandlinger om enkelte nyere forfatteres dedikationer, deres formulering og den rent private baggrund for dem.¹³

Selve materialet, de enkelte dedikationstilfælde, maa man saa opsøge viden om i litteraturen og – navnlig – paa de store biblioteker. For nordens vedkommende er vi dog saa heldigt stillede at

Cuthbertus Londoniensis eps studiosis dono dedit

Dedikation fra *Cuthbert Tunstall*, biskop af Durham, i *De arte supputandi libri quattuor*, in-4, R. Pynson, Londini 1522. Tilhører *Cambridge University Library*. – Det ældste dedikations-eksemplar, jeg hidtil har kunnet opspore.

Cum videri filius sim et Alumnus voluptatibus
mihi erit, Parum meū nup̄ editum, vobis in
gremium dare. Aliter enim velus pro Exposito
Eum haberem. Nec vos morcat, quod Vera
Nova sit. Necesse est enim talia per Actibus
et Soculorum Circuitus euenire: Antiquus tamē
sums Constat Honoris: Ingenij subiecti: Nam fides
Verbo Dei et Experientie tantum debetur.
Scientias autem, ad Experientiam retrahere,
non Comeditur: At easdem ab Experientia
de integro excitare, opussum Certē, sed Peruicium;
Deus vobis et studijs vestris fauceat.

Filius vester Amobisimus

J. Verulamius Cant.

Apud Acadē Boracū
31. Oct. 1620

Dedication fra Francis Bacon, viscount St. Albans, i *Instauratio magna (Novum Organum)*,
in-fol., Londini 1620. Tilhører *Cambridge University Library*. — En lignende dedikation fra
Bacon, i hans *Opera* 1623, findes i *Bodleian Library*, Oxford.

have Otto Waldes dybtgaaende og omfattende hovedværk *Storhetstidens litterära krigsbyten*¹⁴ samt hans førmtalte afhandling, og yderligere Lauritz Niensens ligeledes tidligere omtalte redegørelse for *Danske Privatbiblioteker gennem Tiderne*. Der kan dog være grund til her ogsaa at henlede opmærksomheden paa Volmer Rosenkildes gode og klare gennemgang af *Kay Høegs danske Samling*,¹⁵ som tæller ikke mindre end ti dedikationseksemplarer fra sidste halvdel af det 16. aarhundrede, hvoriblandt det tidligste danske, jeg overhovedet er stødt paa.¹⁶ Og da de hjemlige dedikationer fra dette tidsrum er faatallige (jeg vil være taknemmelig for oplysninger om tilfælde, der ikke er beskrevet i litteraturen), skal der yderligere henvises til en lille artikel af Bjørn Kornerup,¹⁷ hvor en dedikation fra Niels Hemmingsen til den unge Christian IV analyseres.

Nogen speciel bevaagenhed fra litterært hold kan dedikationseksemplaret afgjort ikke gøre sig til af. Det er karakteristisk, at den usandsynligt belæste Holbrook Jackson i sit baade spirituelle og substantielle causeri *On desirable books*¹⁸ formelig soler sig i associationseksemplarer – endogsaa de imaginære! – mens han kun i et par linjer strejfer dedikationseksemplaret og blot nævner to konkrete tilfælde.

Saa meget kan man dog nok slaa fast paa grundlag af faglitteraturen – og navnlig den del af den, der støtter sig til den internationale antikvarboghandels aarhundredgamle markedserfaring –, at dedikationseksemplarer fra det 16. og 17. aarhundrede idag er ualmindelige,¹⁹ endda meget ualmindelige, for at undgaa den i forbindelse med bøger suspekterede betegnelse *sjælden*. Og de informationer, som støtter sig paa fremmede biblioteker og antikvarfirmaers praksis, understreger i høj grad dette forhold. Det tidligste dedikationseksemplar jeg har kunnet konstatere, stammer fra 1522 (se ill. s. 182), og jeg vil vove den paastand, indtil modbevis føres, at dedikationseksemplarer fra før aar 1500 ikke eksisterer idag.²⁰

Dedikationseksemplaret

Man vil finde denne notoriske faatallighed let forklarlig, selv paa baggrund af senere tiders ødsle overflod. Det ligger nær at søge aarsagen til de tidlige dedikationseksemplarers sporadiske tilstedeværelse i rent ydre forhold. For det første det meget beskedne antal bøger, der overhovedet fremstilledes,²¹ i forbindelse med den kendsgerning, at en ikke ringe part af dem var simple optryk af klassiske tekster samt anonym opbyggelseslitteratur, hvor dedikationer forbød sig selv. For det andet de betydelige tab af eksemplarer i aarhundredernes løb paa grund af naturkatastrofer, brand, krig og anden form for menneskelig fanatisme plus almindeligt slid og sløseri.

En helt anden og nok saa interessant aarsag til de gamle dedikationseksemplarers sjældne forekomst i vore dage er imidlertid at søge i det enkle forhold, at den skrevne dedikation simpelthen har været meget lidt brugt i det 16. og 17. aarhundrede. Dels maa man her henvise til *ex dono* eksemplarets fastslaaede tilstedeværelse som *the normal practice of the period*,²² dels vel ogsaa til de trykte dedikationers hyppighed. Men forholdet afspejler sig tillige paa anden maade i den kendsgerning, at enkelte af periodens (16.-17. aarh.) forfattere den dag i dag er repræsenteret ved et forholdsvis stort antal dedikationseksemplarer – som notable eksempler kan nævnes Ben Jonson, Walton, Drayton²³ –, mens der fra de fleste af deres samtidige ofte slet ingen dedikationer foreligger. Hvorfor skulde f. eks. Marlowe, Beaumont & Fletcher, Massinger (jeg holder mig med hensigt til et snævert begrænset omraade) ikke være repræsenteret ved et tilsvarende antal dedikationer – hvis de havde skrevet dem? Det er lidet sandsynligt, at samtlige deres dedikationer skulde være gaaet tabt, mens de andres er bevaret, da man med rimelighed kan gaa ud fra, at modtagerne har tilhørt nogenlunde de samme krese, og at næppe nogen af dem har været ufølsomme for disse musiske gaver. I alt fald kan der her ikke i nævneværdig grad blive tale om ulige vilkaars indflydelse paa eksemplarernes skæbne.

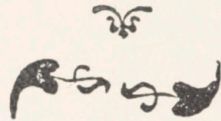

Doctissimo viro; probosq; Librorum
 Estimatori Joanni Rousio, Oxonien-
 sis Academia Bibliothecario, gratum
 hoc sibi fore testanti Joannes
 -Miltonius opuscula haec sua in
 Bibliothecam antiquissimam atq;
 celeberrimam ediscenda libens
 tradit, tanquam in memoria per-
 petua fundum, emeritamq; uti sperat,
 invidia, calumniaq; vacationem; si
 Veritati, Bonaeq; simul Eventui satis
 litatum sit. Sunt autem

De reformatione Angliae lib. 2.
 De Episcopatu Praelatico lib. 1
 De ratione politica Ecclesiastica lib. 2.
 A: An in adversiones in Remonstrantis
 Defensionem _____ lib. 1
 Apologia _____ lib. 1
 Doctrina, et disciplina divorcii lib. 2
 Judicium Bucerii de Divorcio lib. 1
 Colasterion _____ lib. 1
 Tetrachordon in aliquot praecipua
 scripturae loca de Divorcio in star lib. 4
 Areopagitica, sive de libertate Typo-
 graphica Oratio
 De Educatione Ingenueorum epistola
 Poemata Latina, et Anglicana seorsim

Dedikation fra John Milton (til Bodley's bibliotekar, John Rouse) i Pamphlets 1641 o. a. smaa-
 skrifter, in-4. Tilhører Bodleian Library, Oxford.

CANTI XI COMPOSTI DAL
 BANDELLO DE LE LODI DE LA. S.
 LVCRETIA GONZAGA DI GA=
 ZVOLO, E' DEL VERO AMO=
 RE, COL TEMPIO DI PV=
 DICI²IA, E' CON AL=²
 TRE COSE PER DEN=
 TRO POETICA=
 MENTE DE=
 SCRIT=
 TE.

L'E. III. PARCHE DA ESSO
 BANDELLO CANTATE NE' LA
 NATIVITA' DEL. S. GIANO
 PRIMOGENITO DEL.
 S. CESARE FREGO=
 SO, E' DE LA. S. GO=
 STANZA RAN=
 GONA SVA
 CONSOR=
 TE.

A. I.

À MADAMA MARGARITA DI FRANZA

Givetvis kan man ikke generalisere ud fra dette enkelte eksempel, men det er symptomatisk. Man maa nemlig erindre, at dedikationseksemplarer overhovedet i mindre grad end andre bøger udsættes for vanrøgt og tilintetgørelse, da selv ikke-boginteresserede arvinger gerne hæger om dem af pietetsmæssige grunde og eksemplarerne desuden i ældre tider ofte straks fandt ly i stabile stormandsbiblioteker, hvor de havde mindst mulig sandsynlighed for at gaa en voldelig undergang i møde. Det vilde saaledes, alt taget i betragtning, være besynderligt, om de yderst faa forfattere – bl. a. Tycho Brahe –, af hvem der er bevaret en række dedikationseksemplarer, skulde være de eneste skaanede af en tusindtallig skare, der havde produceret dedikationseksemplarer i tilsvarende maalestok. Med andre ord: forskellen mellem de oprindeligt eksisterende og de idag bevarede dedikationseksemplarer svinde ind. De er ualmindelige idag, og de var det i samtiden.

Hvorvidt en forholdsmæssig stigning i dedikationseksemplarnes antal har fundet sted i løbet af det 18. aarhundrede, har jeg intet skøn over. Jeg har ikke fundet spørgsmaalet belyst i litteraturen. Men at det formentlig er tilfældet, synes psykologisk motiveret, dels ved den individualistiske oplysningstids indtræden i sidste halvdel af aarhundredet, dels ved den trykte dedikations bortfald ved mæcenatets stiltfærdige død henimod sekelskiftet, et forhold som sikkert har givet den skrevne dedikation vind i sejlene. At det *bevarede* antal dedikationseksemplarer fra det 18. aarhundrede er betydeligt større end fra de to foregaaende aarhundreder, skyldes naturligt nok baade den voksende bogproduktion – som bl. a. trykkefriheden havde sin andel i – og den kortere afstand op til vore dage.

Almindelig udbredelse finder dedikationseksemplaret dog først i 1820'erne og 30'erne under højromantikken, hvor digteren bliver sig sine individuelle rettigheder som de evige sandheders fortolker særdeles bevidst og følgelig anbringer sin person i et yderst selvhævdende forhold til sine omgivelser.

Dedikationseksemplaret

Jeg er dog tilbøjelig til at mene, at der bag denne aandshistoriske fortolkning skjuler sig et rent praktisk økonomisk forhold, som ikke har været uden andel i dedikationseksemplarets pludselige opblomstring fra og med tiden omkring 1820.²⁴

I bogtrykkerkunstens første aarhundreder var forfatterhonorarer praktisk talt ukendte,²⁵ og forekom de en sjælden gang, var summen paradisk ringe. Saa sent som i 1667 fik Milton rundt regnet 5 pund sterling for retten til *Paradise Lost*.²⁶ Derimod blev det efterhaanden skik som vederlag at lade forfatteren disponere over et antal frieksemplarer af det paagældende værk, som han saa efter lyst og lejlighed kunde gøre frugtbringende, enten direkte, gennem salg, eller ved at overrække dem til personer, om hvem det kunde formodes, at de vilde honorere gaven med en understøttelse – en mindre bombastisk parallel til den trykte dedikation. Og da den moderne forlagsboghandel langsomt udvikledes i sidste halvdel af det 18. aarhundrede, bibeholdtes denne form for honorarudbetaling side om side med den rent kontante.²⁷

Først omkring 1830 – Börsenverein stiftedes 1825 og Den Danske Boghandlerforening 1837 – bragtes de forlagskontraktlige forhold ind under mere ensartede former. Og først fra da af mener jeg, at man kan betragte det som nogenlunde fast skik, at forfatteren udover det direkte honorar tilsikredes et nærmere bestemt antal frieksemplarer, som ikke maatte gøres til genstand for handelsmæssig omsætning. Med andre ord, frieksemplarerne blev fra at være en direkte form for honorar – ofte det eneste i forbindelse med udgivelsen af et aandsværk – en *tillægsgevinst*: gaveobjekter, som forfatteren kunde strø om sig med, og hvis værdi for modtageren han øgede med en egenhændig, mer eller mindre personligt formuleret tilskrift.

Dedikationseksemplaret blev en fast institution.

Man forregner sig næppe, naar man gaar ud fra, at i alt fald forfattere indenfor skønlitteraturen i de sidste 75 aar har disponeret over mindst 15-20 frieksemplarer af hvert udsendt værk, og

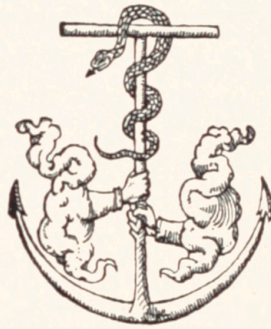
U L T I M A

ADMONITIO

IOANNIS CALVINI

Ad Ioachimum westphalū, cui nisi obtemperet, eo loco posthac habendus erit, quo pertinaces hæreticos haberi iubet Paulus.

REFVTANTVR ETIAM HOC scripto superbæ Magdeburgenſiū & aliorum cenſuræ, quibus cælum & terram obruere conati ſunt.

APVD IOANNEM CRISPINVM

M. D. LVII.

*D. Petro Martyri, oratoris
Erasmio doctoris, salutem*

Dedikation fra Jean Calvin i *Ultima Admonitio*, 1557. Tilhører *Bibliothèque publique et universitaire*, Genève.

Cour Monsieur de Mauvart-Comte
du Roy en son grand Conseil
Par son tres excellent Secretaire et Col. in.
Bossuet

Dedikation fra Jacques-Bénigne Bossuet i *Réfutation du Catéchisme . . .*, in-4, J. Antoine, Metz
1655. Tilhører *Bibliothèque Nationale*, Paris.

D. Presidj Thuanio Aimerio,
v . c .

Thuane, Praeses optime, et doctissime,
Qui publicandi primus auctor carminis
Huius fuisti: si quid admisit, mea
Ignosce Musa: nam iubenti paruit:
Mihiq; adesse perge, ne desis tibi.

Dedikation fra Jean Passerat (til den berømte bogsamler *J. A. de Thou*) i *Eloquentiae profes-*
oris et interpretis regii . . ., in-4, M. Patisson, Paris (ex officini Rob. Stephani) 1597.
Schweizisk salgskatalog.

at samtlige disse eksemplarer er udsendt som dedikationseksemplarer. Det giver, med en gennemsnitsproduktion af 15 bøger, 300 dedikationseksemplarer pr. forfatter. Endvidere kan man med sikkerhed gaa ud fra, at en overvejende del af disse eksemplarer stadig eksisterer. Nogen direkte sjældenhedskvalitet kan man altsaa ikke tillægge dedikationseksemplarer fra det sidste hundredaar (indlysende undtagelsestilfælde skal senere berøres). Jeg vil saaledes antage, at f. eks. Dickens og Anatole France hver har præsteret mellem 500 og 1000 dedikationseksemplarer, de af tvungne iberegnet.²⁸

Og saa ser jeg endda bort fra det velkendte forhold, at skribenter med sans for reklamens underfulde magt anbringer sig i en boglade og skriver dedikationer i ethvert eksemplar, der bliver solgt, mens ophavsmanden er tilstede, skønt han ikke aner hvem køberen er.

Med denne praksis er toppunktet naaet og dedikationseksemplaret profaneret langt udover den intellektuelle velanstændigheds grænser, reduceret in absurdum.

3

Samlerinteressen for dedikationseksemplaret er af ny dato. Den udvikler sig ganske naturligt i overensstemmelse med den moderne bibliofilis stadigt voksende krav til det enkelte eksemplars tilstand. Carter er af den opfattelse, at man i England først fik øjet op for *the presentation state* i løbet af de sidste 25 aar af forrige aarhundrede.²⁹ Vandérem oplyser – eksakt og velunderbygget som altid –, at interessen for dedikationseksemplaret for Frankrigs vedkommende daterer sig fra auktionen over Parrans samling i november 1921, for saa at stige skyhøjt og kritikløst i de følgende tjaar,³⁰ og en fremstaaende svensk biblioteksmænd og samler meddeler i et brev, at »den bibliofila uppskattningen av

Dedikationseksemplaret

dedikationsexemplar (i Sverige) är en relativ sen företeelse, knappt mera allmänt framträdande förrän under 1900-talet», hvilket nogenlunde svarer til forholdene herhjemme, hvor samlere som Mario Krohn og Einar Christiansen (hvis bibliotek i hovedsagen er sammenbragt efter 1910) var blandt de første, der mere bevidst lagde sig efter dedikationseksemplarer.

Der kan fra samlerens side anlægges forskellige synspunkter for vurderingen af et dedikationseksemplar. Men et bør aldrig tabes af syne: Det for samleren dyrebareste dedikationseksemplar er og bliver det, der stammer fra en skribent, han værdsætter, og som paa modtagerens plads bærer hans eget navn. Det tilhører ham med selvfølgelighedens ret, mere direkte og intimt end ethvert andet nok saa vidtrækkende og dybtgaaende, nok saa enestaaende dedikationseksemplar, han maatte have erhvervet.

Jeg har ofte drømt om at blive ejer af det eksemplar af Lambs første essaysamling, som han har sendt Coleridge med sin tilskrift, og som vennen, sin vane tro, formodentlig har kradset fuldt af gnidrede randnoter. Eksemplaret vilde paa ubeskrivelig og uforlignelig vis føre mig ind i nogle menneskeskæbner og en ideverden, som af mange grunde staar mit hjærte nær. Jeg forestiller mig, at jeg vilde have saa mange forudsætninger, som en fremmed kan have, for at vurdere dette eksemplar efter fortjeneste. Men den afgørende forudsætning vilde fattes mig. For modtageren er dedikationseksemplaret en udmærkelse, et venskabspant, en taknemmelighedsgestus, kort sagt en personlig tilkendegivelse, som det aldrig kan blive for senere ejere, hvor højt de saa vurderer det klenodie, der i kraft af samlerheld eller et indholdsrigt chekhæfte er kommet dem ihænde.

De værdier, dedikationseksemplaret har for andre end netop modtageren – og det er vel de færreste samlere, der er modtagere i større stil eller føler sig fyldestgjort alene paa denne vis – beror som sagt paa det synspunkt, der anlægges. Der er rent individuelt betonedede værdier, afhængige af den enkelte samlers specielle smag,

ORATIO
De illustris. prin-
cipe ac domino, D.
CHRISTIANO TERTIO, RE-
ge Daniæ, & Noruegiæ, &c. Qui
obiit Calendis Ianuarij, Anno
Christi 1559, ætatis uerò
quingagesimo
sexto.

Scripta à IOHANNES THO-
MA Ripensi.

ADIECTVM EST ET EPICE-
dion, scriptum à Petro Hege-
lio Ripensi.

1560

Clarissimo viro D. Johanni Petro
pastori ecclesiæ Ripensij ad S. Virgi-
nem, dato Johannes Thomas

Dedikation fra Hans Thomesen i hans mindetale over Chr. III, 1560. Tilhører Kay Høegs danske Samling. — Det ældste danske dedikationseksemplar jeg hidtil har kunnet opspore.

Reuerentissimo ac illustrissimo
principi et domino D: Frederico
eius nominis secundo
Dama Noruigiae Slesuicorum
et Gothorum Regi, Duci
Slesuigiae Holsatiae Storma-
riae et Ditmarsiae, Comiti
Oldenburgensi et Delmen-
horstensi & Dno suo cle-
mentissimo, humillimo
officio

Nicolanus
Hemmingus

Dedikation fra Niels Hemmingsen (til Frederik II) i *Postilla...*, in-8, Hafniae 1561. Tilhører
Det kgl. Bibliotek, København. — Se tillige s. 184.

indstilling og forkærlighed. De kan være aldeles uden tilknytning til saavel en mere objektivt begrundet kvalitetsvurdering som til sjældenhedsmomentet eller den kontante værdi.

Den individuelt betingede vurdering skal her af prosaiske restriktionshensyn lades ude af betragtning, skønt den i mange tilfælde kan være af stor interesse.

Den mere objektivt begrundede kvalitetsvurdering af dedikationseksemplaret som menneskeligt dokument beror paa følgende faktorer:

- 1) Donators navn
- 2) Modtagers navn
- 3) Det indbyrdes forhold mellem de to navne
- 4) Dedikationens anledning, indhold og formulering
- 5) Det dedicerede værks betydning indenfor hele forfatterskabet og i relation til dedikationen.

Ved bedømmelsen af sjældenhedsmomentet kommer yderligere følgende faktorer til:

- 6) Omfanget af forfatterens produktion som tilnærmelsesvis maalestok for det samlede antal af hans dedikationer
- 7) Forfatterens tilbøjelighed til at dedicere sine bøger
- 8) Den paagældende bogs sjældenhed i almindelighed (oplagets størrelse; særlige forhold som f. eks. privat udgivelse, forfatterens tilintetgørelse af oplaget eller senere fornægtelse af bogen, saa at optryk ikke finder sted)
- 9) Efterspørgslen efter forfatterskabet i almindelighed og den paagældende bog i særdeleshed
- 10) Eksemplarets kondition.³¹

Oftest er det i første række konstellationen af donators og modtagers navne, der giver det eftertragtede, forjættende perspektiv, specielt naturligt hvor konstellationen forekommer i et værk, der yderligere understreger dens betydning, og i et eksemplar der

Dedikationseksemplaret

samlermæssigt set er det finest tænkelige. Her skal anføres to af de berømteste og mest fuldkomne franske dedikationseksemplarer fra nyere tid:

*Au Maître
Souvenir et hommage
G. Flaubert*

– Flauberts dedikation til Victor Hugo i *Madame Bovary*! Tilmed i et af de meget faa eksemplarer paa stort papir i eet bind, indbundet af Chambolle-Duru (altsaa muligvis kun 6 aar efter bogens fremkomst) i maroquin, og med omslag, og med to manuskriptsider af en tidlig redaktion af den berømte skolestuescene i begyndelsen af bogen, samt et interessant brev fra Flaubert i anledning af Bovaryprocessen vedføjjet.

Dernæst

*à Edouard Thierry,
ami et reconnaissant,
Ch Baudelaire.*

~

*14 Juillet
1857.*

– Baudelaires dedikation til Edouard Thierry i et eksemplar paa hollandsk papir af *Les Fleurs du Mal*, dateret 14. Juli 1857, samme dag som *Le Moniteur* bragte Thierrys vurdering af og forsvar for bogen, et klart og modigt forsøg paa at standse den umiddelbart forestaaende beslaglæggelse. I et vedlagt brev af samme dato skriver Baudelaire bl. a. følgende til Thierry: »*Je ne puis vous offrir (aujourd'hui), pour vous témoigner ma gratitude, que ce dernier exemplaire de choix.*³² *C'est Asselineau qui l'a déniché dans un tiroir. Ah! vous m'avez enfin vengé des polissons.*«

Naturligvis øver sjældenhedsmomentet – der i forbindelse med dedikationseksemplarets afgørende værdi er ganske irrelevant – en stor tiltrækning paa mange samlere. Alt andet ufortalt, frister et dedikationseksemplar fra Aarestrup, Bødtcher eller Bagger mere end et fra Hauch, Ingemann eller Hertz, fordi der af elementære grunde maa formodes at være flere af de sidste end af de første.

Ligeledes skelner samleren mellem et dedikationseksemplar, der er samtidigt med bogens udgivelse, og et, der er sendt ved en senere lejlighed. Og han foretrækker en dedikation, der er underskrevet med navn, fremfor en, der blot er underskrevet: *forfatteren*, eller endnu fattigere: *forf.*

Et forhold, som spiller en berettiget rolle ved samlerens vurdering af et dedikationseksemplar, skal fremhæves: forholdet mellem den naturligt motiverede og spontant afgivne dedikation og den afpressede. Man kan finde samlere, der driver den trafik at henvende sig til prominente forfattere med anmodning om en dedikation i en eller flere af deres bøger, som *för tillfället* medbringes eller fremsendes – en harmløs idræt, som dog skulde synes noget utilfredsstillende, da saadanne kunstprodukter ifølge forholdets natur kun kan faa autografens (og til nød jagttrofæets) værdi for den paagældende samler. I almindelighed, og navnlig for gamle dedikationers vedkommende, kan det være vanskeligt eller plat umuligt at skelne de to kategorier fra hinanden, men en del forfattere har dog været redelige nok til at formulere de dedi-

Severino Andrea Ripensi hunc
librum dedit coniunctissima sua
mater Mædea Filia M. Iob. Ldg.
F. S. A. Anno 1599

Severinus **A**ndrea **R**ipensis.
pintu **A**lissim **R**egar.

Ex dono matris in
Usum suum.

Vælig er velformet
med pæde vilstør
per hanc siges

Stentis omni bog
ser 26 Aprilis
Anno domini
M D LXXI.
uff

Anders Sørensen

M: H: D:

Dedikation fra Anders Sørensen Vedel i *Antichristus Romanus* . . ., in-12, København 1571.
Paa venstre side en senere (1599), illumineret *ex dono* paategning. Tilhører Det kgl. Bibliotek,
København, som yderligere ejer to dedikationseksemplarer fra Anders Sørensen Vedel.

Til Land
Din og Helgenlige Jonfru,
Tomfru Bollette Jøbenbeed,
en min frindrig, min
Bog med overlevering, for end

Fyld mig, min Bog, om end
du ligesom har i Døds!
Du søger mig om end
Vinterkongen i Døds!
Din Misgunst vil Lar sig
sin Guld om dig ind,
Din Guld du Lige og rødt af
Christi Jonfru-Bord.

af
Jonfru Helgenlige
Helgenlige
i, Døds
E. King

Dedikation fra Thomas Kingo i Nye Salme-Bog (Vinterparten), Odense 1689. Tilhører Det
kgl. Bibliotek, København.

Dedikationseksemplaret

kationer, som er skrevet paa opfordring, saadan at man kan læse sig til sammenhængen.³³ Det kan gøres meget diskret.

Endnu et forhold, der medvirker til dedikationens forringelse, ikke blot som samlerobjekt – hvad der i og for sig er ligegyldigt –, men som skik overhovedet, som *institution* om man vil, kan det maaske være praktisk at pege paa. I mangfoldige tilfælde fungerer dedikationseksemplaret nu om dage som en rent konventionel høflighedstilkendegivelse mellem kolleger, en i flere retninger fornuftig funktion, hvis den kunde begrænses, men i virkeligheden noget af en svøbe for den skrivende stand. En venlighed fra kollegial side foranlediger en skribent til at sende vedkommende sin nye bog, modtageren føler sig forpligtet til at gøre gengæld, og svikmøllen er igang og ikke til at standse uden risiko for at krænke en af parterne! En skribent i sin bedste alder udsættes paa denne maade let for at have alle sine frieksemplarer baandlagt forud – af lutter velopdragenhed fra samtlige impliceredes side.

Som helt ligegyldige maa man derimod affærdige de talløse og ganske uforblommede dedikationer, som en del mennesker modtager alene paa grund af de ydre beføjelser, der er dem tillagt (forlæggere, konsulenter, kritikere, teaterdirektører o. s. v.).

En gammel, fin og intim tradition kan ikke undgaa at blive misbrugt. De menneskelige vilkaar er ikke anderledes. Og man finder den menneskelige karakter afspejlet i dedikationseksemplaret som i alt andet, der hører denne den bedste af alle verdener til – ligefra det ægteføjte udtryk for beundring, taknemlighed, venskab og kærlighed over den høflige frase til det blankeste spytlikkeri.

Det har sin art. Blot der altid maa findes penne, der forstaar og respekterer dedikationens funktion, saadan som den gode biskop af Llandaff, dr. Watson har formuleret den i sine erindringer: *I made it a rule never to dedicate to those from whom I expected favours, but to those only from whom I had recieved them.*

Peter Christiansen

1. Nordisk Leksikon for Bogvæsen, Nyt Nordisk Forlag, Hæfte 3 s. 243, artikel: *Dedikations-eksemplar*.
2. Gyldendal, Kbhvn. 1946, s. 80. Det er iøvrigt ikke usandsynligt, at betegnelsen hos Lauritz Nielsen er direkte overført fra Otto Walde (*Studier i ældre dansk bibliotekshistorie, Nordisk Tidsskrift för Bok- och Biblioteksväsen* XIX, 1932, s. 27), hvor denne anvender betegnelsen: *dedikation* netop om tilskriften fra Lyschander til Rosenkrantz.
3. Man har fornylig i Frankrig foreslaet betegnelsen *indirekte dedikationseksemplar* for denne type af associationseksemplarer. Se Maurice Rat: *Dédicaces* (i *Bulletin du Bibliophile*, aarg. 1948, s. 12).
4. W. Carew Hazlitt: *The Book-collector*, John Grant, London 1904 nævner s. 201 en mulig brevededikation fra Milton i et eksemplar af *Paradise Lost* 1667.
5. Se Otto Walde: *Storhetstidens litterära krigsbyten I-II*, Uppsala 1916 og 20. II s. 294.
6. Se f. eks. Alexis Martin: *Étude sur les Ex-dono et dédicaces autographes . . .* J. Baur, Paris 1877, s. 5, Holbrook Jackson: *The Anatomy of Bibliomania* I-II, The Soncino Press, London 1930-31, II s. 220, og *Aarbog for Bogvenner*, 1921, s. 31.
7. *Forsøg til en Ordbog for Bogsamlere*, 3. udg., Branner 1944, s. 55.
8. *Taste and Technique in Book-Collecting. A Study of recent developments in Great Britain and the United States. The Sandars Lectures in Bibliography* 1947. Bowker, New York 1948. In-8, XXIII, 203 s. Se s. 81-2.
9. Paa sine ældre dage samlede Vandérem disse maanedlige kronikker, skrevet regelmæssigt gennem en snes aar, i trebindsværket *La Bibliophilie nouvelle, Chroniques du Bulletin. 1922-1939*, Giraud-Badin, Paris 1931-39. 3 vol. in-8. VIII, 256; VIII, 313 og 369 s. (Se vol. I s. 31-3).
10. *Bulletin du Bibliophile*, juli 1947 og fremefter.
11. *Aarbog for Bogvenner* 1921.
12. Carteret, Paris 1946, 2 vol. in-4. Se vol. I s. 147-53 og 215-42, samt vol. II s. 42-3.
13. F. eks. *Dédicaces et Lettres autographes par Clément-Janin*, Dijon 1884, in-8 og *Les Dédicaces à la main de M. J. Barbey d'Aurevilly*, Blaziot, Paris 1908, in-4.
14. Uppsala 1916 og 1920. 2 vol. in-4.
15. *Bogvennen*, 1947.
16. To af dem er gengivet i facsimile i Rosenkildes artikel. Andre tidlige notable danske dedikationer er reproduceret bl. a. i Lauritz Nielsen *Tycho Brahes Bogtrykkeri, En bibliografisk-boghistorisk Undersøgelse*, Kbhvn. 1946, in-8 (s. 61); samme, *Danske Privatbiblioteker gennem Tiderne* s. 117, Emil Gigas *Nogle Bøger fra Tycho Brahes Bogbinderi*. *Bogvennen*, aarg. 1900 s. 36 (hvor tillige fire dedikationseksemplarer fra Tycho Brahe beskrives), og Sofus Larsen *Kong Frederik II's Forfatterskab*. *Bogvennen* 1921, s. 36.
17. *Kirkehistoriske Samlinger*, 6. række IV, s. 179-80.
18. Op. cit. vol. II, s. 191-230.
19. Se f. eks. John Carter, op. cit. s. 82.
20. Alexis Martin, op. cit. s. 7: »... je crois qu'on chercherait vainement trace d'un véritable Ex-dono (her = dedikation) sur les livres qui ont parus avant le dixseptième siècle(!) og s. 8: »La dédicace autographe la plus ancienne que je connaisse est écrite par Malherbe, sur un volume donné à son fils.« Man maa dog huske, at Martins arbejde stammer fra 1877 og endda muligvis kun gælder franske dedikationer. Ejnar Munksgaard meddeler (loc. cit. s. 32): »Rouveyre nævner i sin *Connaissances nécessaires à un bibliophile* ikke noget Eksemplar ældre end 1570. Jeg har selv ejet en Lutherbibel med en omfattende Dedikation fra

Til Camma Krakbek

Med lidt Poesie skulde Titten dog
med Pette være forneret,
men ved at giøre den hele Bog
hav jeg mig evacuert

O tag den da med smilende Mund
skönt den mangler et Programma.

Af faae jeg ønsker at læses kun,
men deriblandt er Camma.

A. Oehlenschläger.

Dedikation fra Adam Oehlenschläger i *Digte* 1803. Tilhører Det kgl. Bibliotek, København, som ejer endnu et dedikationseksempel af samme bog med følgende tilskrift: *Til min elskede Pige Christiane.*

Si

Præken
Rosenvinge

for
Lof.

Juist du mit løfte du som lill Gave; es du
mig ill ubjort; men fæstheten med at du fæder,
es du ill du som.

Nei, morder du lill Gave; 7 idet du med-
tager du, da du du - du du som besøger si 48.
fuligen ill at bedu du, at følger du af si fæder,
at du du miger dit londer du fæder; men led,
at du du bedu du, at du du londer du fæder,
i fæder du uibetlige lill miger, fæder du bedu
7 bedu fæder, fæder du du londer, fæder
Liges du du fædering es mig, fæder du du,
idit du lill fæder.

L. K.

Dedikation fra Søren Kierkegaard i *En opbyggelig Tale*, 1850 (Privateje). — Der findes adskillige Kierkegaard-dedikationer, men faa — om overhovedet nogen — der byder en saa karakteristisk penneprove som denne.

Dedikationseksemplaret

- Luthers Haand, skrevet i 1534«. (Det har formodentlig været et eksemplar af den første fuldstændige udgave af Luthers egen oversættelse, som netop kom 1534). I nærværende artikel reproduceres en dedikation fra 1535 til Marguerite de Navarre. Yderligere ejer Bibliothèque Nationale en dedikation fra Ronsard i hans *Elegies, mascarades et bergerie*, Paris 1565. Og endelig nævner Rouveyre i ovennævnte værk vol. VI, s. 198, at en fransk privat-samler ejer et eksemplar af originaludgaven af *Esther* med Racines dedikation til Mme. de Maintenon. Det har ikke været mig muligt at opspore eksemplaret, som ubetinget er det ypperste dedikationseksemplar, jeg har kendskab til fra det 17. aarhundrede.
21. *Biographical Society's* berømte *Short Title Catalogue* (almindeligvis betegnet STC), som registrerer samtlige tryksager – ikke blot bøger – udgivet i England fra det første Caxton-tryk 1477 til og med aar 1641, tæller knapt 30.000 numre, mens der alene i 1943 under den haardeste papirrationering udsendes nærved 7000 bøger i England. (Se: Percy H. Muir: *Book-Collecting as a Hobby*, Knopf, New York 1947 s. 18-19).
  22. John Carter, op. cit. s. 82.
  23. W. Carew Hazlitt, op. cit. s. 202. Naar jeg, i modsætning til Hazlitt, ikke er bukket under for fristelsen til at nævne Shakespeare, af hvem intet dedikationseksemplar er bevaret, beror det paa, at han ikke er noget »rent« eksempel, idet de trykte udgaver, der i hans levetid forelaa af hans værker, med kun to undtagelser var piratudgaver, som han formodentlig ikke har følt trang til at godkende med sin dedikation.
  24. Denne opblomstring afspejler sig klarest og lettest overskueligt i de altid ypperligt redigerede, internationale auktions- og antikvarkataloger fra den sidste snes aar. Paa de store offentlige biblioteker er det gerne vanskeligere at faa overblik over den slags specielle foreteelser, da proveniensataloger sjældent foreligger og man derfor, selv med indsigtfulde bibliotekarers hjælp, har svært ved at danne sig et paalideligt helhedsbillede.

Der anføres her et udpluk af forfattere fra højromantikken og den nærmest følgende tid, som efter andres eller min egen erfaring er solide dedikationsproducenter: Hugo, Balzac, Nodier og den ellers saa eksklusive Vigny; Walter Scott (dog kun for digtenes vedkommende) og lidt senere Browning, Dickens og Tennyson. Mærkeligt nok synes Lamb-dedikationer – yderst lakoniske: *N N with C. Lamb's respects* – heller ikke at have været ualmindelige, vel at mærke i forhold til forfatterskabets omfang. Endvidere er Tegnér, Geijer, Atterbom, Wallin »rikt företrädde med dedikationsexemplar«. Og samlere af vore egne romantikere vil sikkert uden vanskelighed kunne supplere listen med indenlandske eksempler. For Tysklands vedkommende har jeg intet brugbart materiale, men forholdet er formodentlig det samme som i andre europæiske lande.
  25. Se f. eks. H. O. Lange: *Boghandelens Historie og Organisation* (i *Haandbog i Bibliotekskundskab*, 3die udg. 1924, I s. 340-50 passim). Nærmere i Ernst Kuhnerts standardfremstilling: *Geschichte des Buchhandels* i første bind af *Handbuch der Bibliothekswissenschaft*, Leipzig 1931.
  26. Hazlitt, op. cit. s. 201.
  27. Saa sent som i 1772 finder man i et kontraktforslag fra Abraham Kall ved stiftelsen af *Det typografiske Selskab* følgende passus: »100 Exempl. bekommer Forf. i Steden for Honorarium.« (Se E. Gigas *Et Par Bidrag til Dansk Boghandels Historie* i *Bogvennen* 1895 s. 30.) Ogsaa Søren Gyldendal anvender frieksemplarer som honorar (se Johannes Ewald *Samlede Skrifter*. Det danske Sprog- og Litteraturselsk. udg. IV, s. 370). Allerede hos denne forlægger kan man dog indimellem se de faktiske frieksemplarer kontraktligt noteret. »Af de Skrifter, som herefter paa mit Forlag af Selskabet (:) til de skønne Videnskabers Forfrem-

Peter Christiansen

- melse) udgives, leverer jeg *gratis* (udhævelsen er kontraktens) til Selskabet 30 Exemplarer . . .« (kontrakt af 1. Juni 1781) og: »Endelig forbinder jeg . . . mig til, uden Betaling at levere Hr. N N 10 Exemplarer paa Skriv-Papir . . .« (kontrakt fra 1792).
28. Det er, saavidt jeg husker, Marcel Le Goff, der i sin bog *Anatole France à La Béchellerie* fortæller, hvordan France fandt mørskab i at skrive panegyriske dedikationer i de eksemplarer af hans egne bøger, som den stadige strøm af gæster altid medbragte i dette øjemed – for saa tilsidst at se flygtigt op paa den paagældende og spørge: »Hvad er forresten Deres navn?« En grum, men ubetimelig og sikkert ganske virkningsløs form for hævn.
29. Op. cit. s. 81.
30. Op. cit. I s. 31. Sammesteds s. 6. meddeler Vandérem, at der paa auktionen over Jules Janins samling i midten af 70'erne solgtes et dedikationseksemplar af *Salammbô* for 40 frs og et af *L'éducation sentimentale* for 16 frs – begge tilmed paa stort papir.
31. Eksemplarets *kontante værdi* afgøres af efterspørgslen, der – som altid hvor det drejer sig om handel med liebhaverobjekter – er underlagt moden. I det lange løb bliver dog kvalitet og sjældenhed i forening den afgørende faktor.
32. Der kendes ialt 18 eksemplarer af originaludgaven af *Les Fleurs du Mal* paa stort (3: hollandsk) papir (se Vandérem, op. cit. II s. 290-93), hvoraf de 12 med dedikation, bl. a. til Delacroix – konstellationen! –, Gautier, Mérimée og Mme Sabatier, ogsaa kaldet *La Présidente* (se Baudelaires brev om dette sidste eksemplar i hans *Lettres 1841-1866*, Mercure de France, Paris 1906 s. 132 og tillige Chr. Rimestad: *Baudelaire*, Gyld., Kbh. 1927, s. 30).
- Baade Flauberts og Baudelaires dedikationer er hentet fra auktionskatalogen over *Paul Voutes* samling, Blaizot, Paris Marts 1938.
33. Carter nævner A. E. Housman, Thomas Hardy, John Galsworthy.

Pour Mademoiselle
Lefroid delapart de
son tres humble serviteur
Despreaux

Dedikation fra *Nicolas Boileau-Despreaux* i *Œuvres diverses . . . 2. vol. in-12*, Denys Thierry, Paris 1694. Tilhører *Bibliothèque Nationale*, Paris.